

De døde i Paris

- Billeder fra Pariserkommunen

af mag.art. Birna Marianne Kleivan

“Vive la Commune !” lød råbene i Paris' gader for 125 år siden. Ord der varslede nye tider med mere frihed, lighed og broderskab. Men Pariserkommunen bestod kun i 70 dage, før den i maj 1871 gik under i et sandt blodbad, hvor franskmænd slagtede franskmænd med en ufattelig brutalitet.

Blandt Kort- og Billedafdelingens henved 10 millioner enheder er en mindre samling fotografiske skildringer fra Pariserkommunen. Dele af materialet er særdeles interessant, idet der bl.a. forekommer tidlige eksempler på den politiske fotomontage. Flere gruppebilleder, som blev benyttet af fransk politi i en identifikation af Kommunens forsvarere med henrettelse til følge, er også repræsenteret.

I det følgende vil fotografierne blive nærmere behandlet, men først skal nogle af de begivenheder, der førte til Kommunens proklamation og senere fald, kort skitseres.

Pariserkommunens historie

Baggrunden for den socialistisk inspirerede Pariserkommune var bl.a. de franske nederlag i den Fransk-Tyske krig og sammenbruddet af Napoleon 3.'s kejserdømme efter slaget ved Sedan i september 1870.

Det lykkedes pariserne at modstå fire måneders preussisk belejring indtil januar 1871, hvor byen overgav sig. Under belejringen havde man haft udstrakt selvstyre og fået opbygget en frivillig nationalgarde på ca. 200.000 mand, og det skønt sygdomme og sult rasede i den omringede hovedstad, hvis indbyggere sluttelig så sig henvist til at spise bl.a. rotter og katte, foruden samtlige dyr fra den zoologiske have.

Efter kapitulationen opstod et skarpt modsætningsforhold mellem republikanerne i Paris og den monarkistiske nationalforsamling i Versailles.

Set med nutidens øjne forekommer forsamlingens hurtige vedtagelse af f.eks. lovene om gældsafvikling ikke alene stupid men også umådelig kynisk, parisernes situation taget i betragtning. Således skulle al gæld, som var blevet indefrosset under belejringen, indfries senest 48 timer efter lovens ikrafttrædelse, mens et andet dekret gav husejere hjemmel til at opkræve huslejerestancer for de famøse fire måneder. Da Paris' industri og handel stort set havde ligget stille under belejringen, og i realiteten stadig var lammet, havde lovenes stadfæstelse katastrofal betydning for flertallet af byens befolkning.

Hertil kom beslutningen om at opløse Nationalgarden og følgelig indstille udbetalingen af de daglige 1,5 franc til gardens medlemmer, hvis ophold for manges vedkommende afhang af dette beskedne beløb.

Da den provisoriske regering under Adolphe Thiers indledte afvæbningen af Nationalgarden den 18. marts 1871, gjorde Paris' arbejdere og småborgere oprør. Anført af socialisten Auguste Blanque og hjulpet af Thiers' tilbagetrækning af hæren til Versailles, besatte man byen, hvor Nationalgardens centralkomité dannede en revolutionær modregering.

Under sin korte levetid gennemførte Pariserkommunen bl.a. en del sociale reformer, men savnede kraftigt ledelse, ligesom Versailles-regeringen formåede at isolere byen fra provinsen, hvor adskillige rejsninger blev slået ned med hård hånd.

To måneder efter Kommunens fødsel blev dens forsvarere nedkæmpet i hvad der lignede en klasse- og borgerkrig, da Thiers' tropper indtog Paris under voldsomme gadekampe. I løbet af den såkaldte blodige uge, 21. - 28. maj 1871, massakrerede Versailles-hæren ca. 20.000 mænd, kvinder og børn, samtidig med at kommunarderne henrettede gidsler og satte ild til offentlige bygninger.

Efter Pariserkommunens fald, hvor ca. 38.000 blev fængslet, heraf 7.500 deporteret, var den franske venstrefløj lammet i et tiår, mens landet gik ind i en konservativ epoke under Den tredje Republik.

Fotografiet som angiver

Hovedparten af Kort- og Billedafdelingens fotografiske optagelser fra Pariserkommunen viser facetter af den materielle ødelæggelse. Da en fjerdedel af bykernen

Anonym fotograf: Under Pariserkommunens korte levetid lod dens forsvarere sig gerne fotografere på barrikaderne. De kommunardere, som Thiers' politi siden kunne identificere ud fra billederne, blev henrettet efter Kommunens fald i maj 1871.

blev lagt i ruiner, før revolten var nedkæmpet, skorter det ikke på motiver: F.eks. nedbrændte Palais des Tuileries, mens Palais Royal og Palais de Luxemburg slap mere nådigt fra flammernes rasen.

Fascinerende i denne forbindelse er to sæt stereoskopiske billeder, som - i en tid hvor farvefotografiet endnu ikke havde holdt sit indtog - søger at anskueliggøre de dramatiske brande ved hjælp af enkle virkemidler. Således fremstår de afbildede bygninger samt dele af himlen diskret perforeret, for på kortenes bagside at være forsynet med rød cellofan. Betragtes billederne mod en lyskilde, ser det med lidt god vilje grangiveligt ud som om sceneriet står i flammer.

Når fotografisk dokumentation af egentlige kamphandlinger derimod glimrer ved sit fravær, har det sin naturlige forklaring.

I fotografiets barndom var det umuligt at lave skarpe øjebliksbilleder, dvs. at fastholde bevægelse fotografisk, ligesom stativ var påkrævet ved brugen af de store og klodsede kameraer. Eksponeringen varede nemlig adskillige sekunder afhængig

af vejrliget, hvorfor et vellykket resultat kun var sikret i fald motivet forholdt sig roligt. Bevægelser blev med andre ord enten ikke registreret eller kun fastfrosset i form af mere eller mindre udviskede tåger.

Hermed har man også forklaringen på, hvorfor flere af de kommunarder, som lod sig forevige på Paris' gader og pladser, fremstår uskarpe. Men i betragtning af hvad der videre skete, var dette forhold måske netop de pågældendes store held.

Under Kommunens korte levetid lod dens forsvarere sig gerne fotografere på barrikaderne og ved den væltede Vendôme-søjle, selve symbolet på kejserdømmets undertrykkelse. Poseringerne skulle som tidligere nævnt få skæbnesvangre konsekvenser, idet næsten samtlige af de kommunarder, som Thiers' politi kunne identificere på basis af billederne, rask væk blev henrettet i forsommeren 1871.

Ifølge den tysk-franske fotograf og fotohistoriker Gisèle Freund var dette første gang, fotografiet fungerede som angiver for myndighederne. Set med bl.a. denne bevidsthed kan Pariserkommunens stolte gruppebilleder ikke andet end gøre indtryk, når vi idag betragter dem.

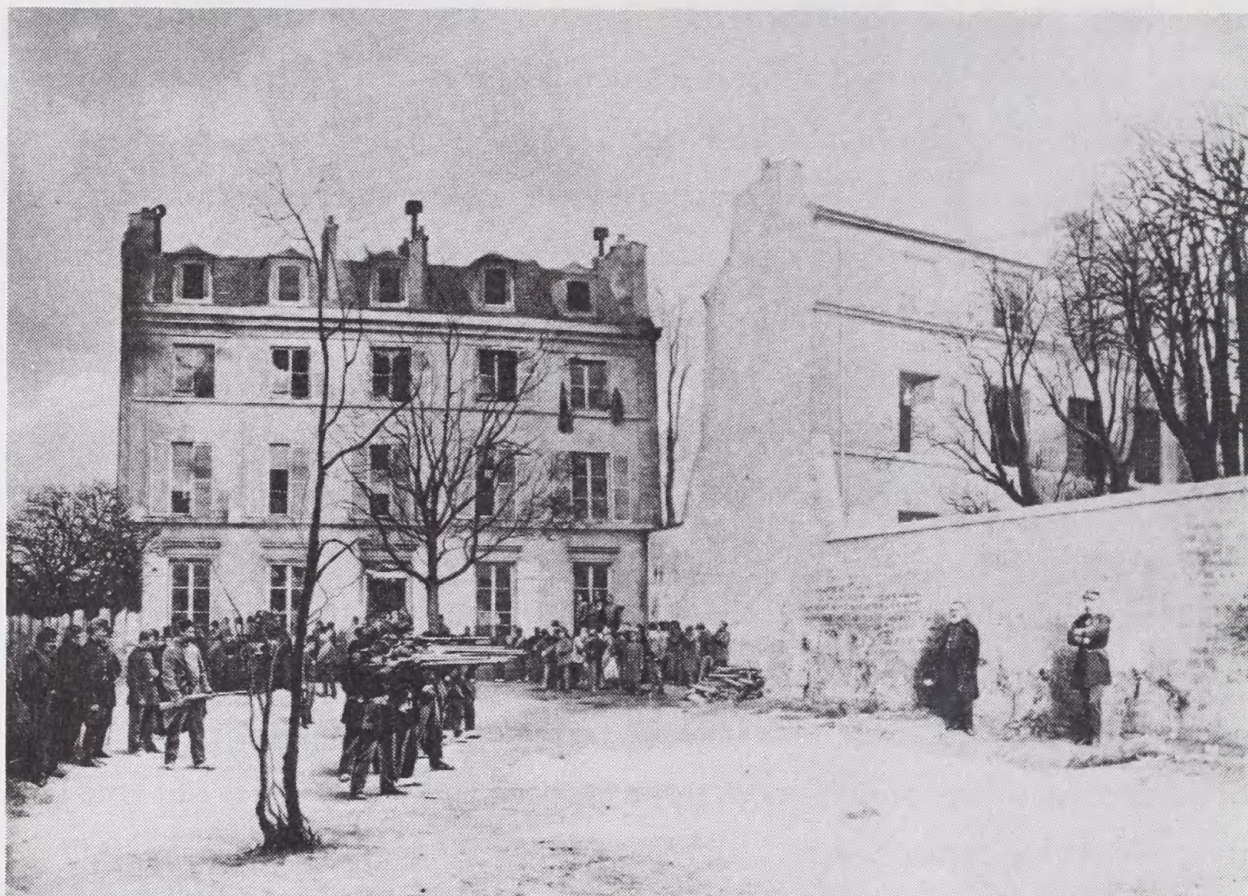
Desværre er Kort- og Billedsamlingen ikke i besiddelse af eksempler på de fra historiebøgerne så kendte optagelser af myrdede kommunarder. I al sin nøgterne gru er der tale om rystende og uforglemmelige afbildninger, hvor de døde ses ligge nummereret udstillet til identifikation i åbne kister, før de blev stedt til hvile i massegrave på den store Péro Lachaise kirkegård.

Falske sandhedsvidner

Tre pionerarbejder indenfor den politiske fotomontage - hvoraf to vil blive nærmere behandlet i det følgende - indgår til gengæld i Samlingen i form af den franske fotograf Eugene Apperts fremstillinger af kommunardernes gidselhenrettelser.

Billederne, der dannede grundstammen i den fotografiske serie "Crimes de la Commune", blev udsendt 1872 i propagandistisk øjemed af den franske regering, som havde travlt med at retfærdiggøre nedslagtningen af Pariserkommunens forsvarere.

De afbildede gidsler var angiveligt blevet skudt af kommunarderne, men nogen fotografisk dokumentation eksisterede ikke. Derfor besluttede man fra ministeriel side at lade fingerede eksekutioner iscenesætte alene for kameraets skyld, idet man ønskede at udnytte det fotografiske medies særlige karakter af sandhedsvidne.

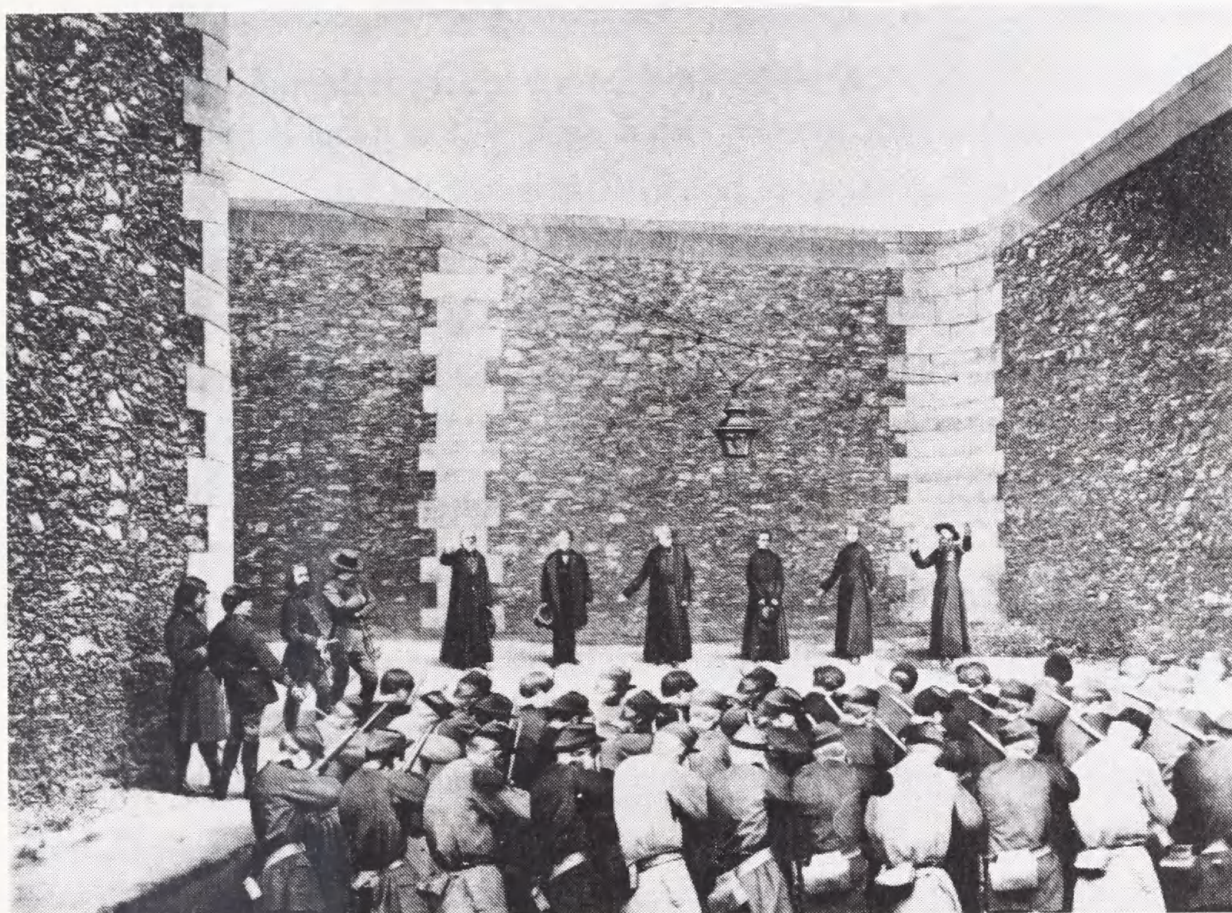

Eugene Appert: Henrettelse af general Clement Thomas og general Lecomte. Billedet, som var bestilt af den franske regering, hører til blandt fotohistoriens tidligste eksempler på politisk fotomontage.

Valget faldt på den talentfulde Eugene Appert, som i modsætning til sine mere kendte kollegaer var forblevet i Paris under opstanden, hvor han opmærksomt havde fulgt begivenhedernes gang uden dog at slutte sig til de kæmpende kommunarder. At hans sympatier lå andetsteds fremgår bl.a. af, at han i annoncer for sin fotografiske virksomhed anbefaler sig som fotograf for de højere embedsmænd og aristokratiet.

Appert gik til opgaven med stor iver. Hvor det var muligt, afbildede han poserende skuespillere og statister i passende forklædning på selve åstedet for henrettelsen, mens andre aktører blev foreviget i atelier. Siden blev optagelser af de virkelige ofres ansigt tilføjet scenen, enten i form af indkopiering eller ved hjælp af klippe-klistre metoden, hvorpå den færdige montage blev affotograferet.

Et af billederne, som bl.a. er blevet distribueret i form af postkort, viser den forestående henrettelse af general Clement Thomas og general Lecomte. Mændene blev begge skudt allerede den 18. marts 1871 på det samme sted, nemlig i gården til Rue des Rosiers nr. 6, men de to generaler blev ikke henrettet samtidig. Alene af denne grund er fotografiets værdi som kildemateriale for historikere højst dubiøs.

Eugene Appert: Billedet, der viser henrettelsen af bl.a. Paris' ærkebiskop, er ligeledes en fotomontage. Bemærk f.eks. hvordan hoveddrejning og dermed blikretningen hos flere af de til højre placerede medlemmer af den tre(!) rækker dybe eksekutionspeloton ikke stemmer overens med geværernes sigtelinie.

Lecomte blev taget til fange, da han på Montmartre ledede afvæbningen af en af Nationalgardens delinger, mens den pensionerede general Thomas, der bl.a. var forhadet for sin andel i nedkæmpelsen af Februar-revolutionen 1848, blev pågrebet på Place Pigalle samme eftermiddag.

Mens mændene afventede deres videre skæbne i en nationalgardistisk stilling, som havde til huse i Rue des Rosiers, slog mængden døren ind og forlangte de to generaler lynchet.

Umiddelbart efter førtes Clement Thomas ud i gården og uden at en egentlig henrettelsespeloton var blevet dannet, affyredes adskillige spredte geværskud mod den gamle general. Han udåndede imidlertid først, da han blev ramt af en kugle gennem øjet. Derefter blev Lecomte hentet og skudt. Frygtelige optrin fulgte, idet nationalgardisterne fortsatte med at skyde på de livløse kroppe, hvorpå elementer fra mængden begyndte at sparke og urinere på ligene.

Tilsvarende gælder det at scenen, som illustrerer henrettelsen af Paris' ærkebiskop

Monseigneur Darboy i selskab med fem andre gejstelige, ingenlunde harmonerer med de overleverede øjenvidneberetninger.

Ærkebiskoppen blev arresteret den 4. april 1871 af Raoul Rigault, en af kommunardlederne. Tanken var at lade haum udveksle med den på daværende tidspunkt fængslede Auguste Blanque. Men Thiers nægtede at forhandle med oprørerne, hvorfor Monseigneur Darboy sad som gidsel i en dyster celle, indtil han den 23. maj blev ført ud i en gyde og skudt under mere eller mindre anarkistiske omstændigheder sammen med fem andre præster. Hans krop blev derefter flænset af bajonetter for senere at blive smidt i en åben grav på Père Lachaise kirkegården.

Typiske henrettelsesbilleder

Eksekutionsscenerne i Eugene Apperts to fotografier stemmer kort sagt ikke overens med de faktiske begivenheder, hvorimod der er tale om for den fotografiske henrettelsesgenre typiske fremstillinger af situationen umiddelbart før dommen fuldbyrdes.

Når de respektive optrin virker opstillede i mere end én forstand, skal det således også tilskrives den ceremonielle iscenesættelse, som udfolder sig i forbindelse med netop henrettelser. F.eks. er de enkelte aktørers placering på forhånd defineret af en historisk tradition, hvorfor den dødsdømte altid vil fremstå isoleret fra omgivelserne, (hvilket bl.a. markerer den pågældendes særlige stilling), mens bødlern/eksekutions-pelotonen, afhængig af hvilken form for henrettelse der er tale om, vil befinde sig overfor vedkommende i en afstand af en til flere meter.

På gængse henrettelsesbilleder vil man endvidere ofte kunne iagttage en officer, der har taget forskudt opstilling mellem parterne, hvor han med våbenførende hånd er klar til at give starttegn til eksekutionen. Foruden en praktisk funktion, har det sidstnævnte forhold bl.a. til formål at vise, at akten foregår under veltilrettelagte og alt andet end spontane omstændigheder. Endelig vil de øvrige tilstedeværende typisk have større fysisk distance til den dødsdømte, men er dog som indforskrevet publikum sikret udsyn til åstedet.

Noget af det mest slående ved Apperts henrettelsesmontager er den værdige fremstilling af de respektive ofre. Her er intet tab af ansigt, snarere tværtimod. Adfærden er ganske i tråd med historisk konvention, idet henrettelsesritualet netop synes at fordre en såkaldt værdig opførsel fra den dødsdømtes side.

Men nok så væsentlig er det statusmæssige hensyn, som Appert udfolder i sin skildring af disse højtstående franskmænd. Et fænomen, der ligeledes kan iagttages i vore dages pressefotografi, hvor personer med høj social status netop ofte synes at være mere beskyttet mod offentliggørelse af såkaldt udleverende dødsafbildninger end personer med lav social status.

Alle kan formodentlig sige sig enig i, at der er tale om billeder med et særdeles dramatisk indhold. Men i betragtning af ofrenes barske skæbne, også efter døden, er det spørgsmålet om en mere sandfærdig fremstilling ikke ville have virket stærkere. Især med tanke på at det drejede sig om at forsvare nødvendigheden af blodbadet på de 20.000 kommunarder.

Sammenlignet med nyere fotomontager samt ikke mindst dagens digitale billedmanipulationer er Apperts montager om ikke primitive, så dog let gennemskuelige. Alligevel må man formode, at propagandabillederne har virket troværdige på datidens menigmand. I 1870'erne havde fotografiet som bekendt ikke den masseudbredelse, vi oplever i dag, og som i mange tilfælde gør os i stand til at afkode de fotografiske falsknerier, som bl.a. kommunistiske lande har praktiseret i politisk øjemed.

Eugene Apperts henrettelseskonstruktioner udgør med andre ord et tidligt vidnesbyrd om fotografiets forførende og farlige potentialer i en given sags tjeneste.

Litteratur:

Alistair Horne: *The Terrible Year - The Paris Commune 1871*. MacMillan London LTD 1971.

Gisèle Freund: *Photographie et Société*. Editions du Seuil, Paris 1977.

Jorge Lewinsky: *The Camera at War - A History of War Photography from 1848 to the present Day*. Chartwell Books, London 1986.